

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньо-професійною програмою
«Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему: **«ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ
(НА ПРИКЛАДІ РИНКУ ЦУКРУ УКРАЇНИ)»**

Виконавець:
студентка ФЕУП
Копієвська Ірина Олегівна

/підпис/

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Янковий Володимир Олександрович

/підпис/

ОДЕСА 2019

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Для формування ефективної вітчизняної економіки, інтеграції України у світове господарство необхідно глибоке розуміння ринкових механізмів, закономірностей поведінки споживачів та конкурентів, основ стратегічного планування та контролю. Основою формування сучасної концепції управління та удосконалення методів практичного господарювання є дослідження кон'юнктури ринку. Необхідність вивчення ринкової кон'юнктури визначається сутністю сучасного маркетингу, його чітко вираженою орієнтацією на інтереси ринку.

В умовах ринкової економіки необхідність прогнозування обумовлюється коливаннями кон'юнктури ринку, які необхідно передбачати, та потребами розроблення стратегічних програм розвитку. Аналіз і прогнозування можливих станів кон'юнктури товарного ринку, відстежування можливих наслідків змін в ринковій ситуації дають змогу обґрунтовано вибирати найефективніші маркетингову і виробничу стратегії, адаптовані до прогнозних станів ринкової кон'юнктури та допомагати суб'єктам господарювання брати участь у складних економічних процесах.

Цукор є стратегічним продовольчим товаром у всьому світі, аналіз його виробництва і споживання свідчить про те, що світовий ринок цукру буде активно розвиватися, оскільки збільшується попит на цукор та цукровмісні продукти, що пов'язано із збільшенням населення планети та підвищенням попиту підприємств харчової і переробної промисловості.

Підвищення стабільності та ефективності виробництва цукрових буряків та цукру є однією із найбільш актуальних в системі національної аграрної політики і продовольчої безпеки, оскільки від ефективності діяльності підприємств, цукробурякової галузі залежить результативність функціонування кондитерської, хлібопекарської, фармацевтичної, консервної, хімічної, косметичної та інших галузей, для яких цукор та супутня продукція виступає сировинною базою.

Цукор також є одним з головних продуктів світової торгівлі, в якій Україна до 1996 року займала провідне місце як потужний експортер цукру. Україна посідала п'яте місце після США, Бразилії, Індії та Китаю серед країн світу за обсягом виробництва бурякового цукру, маючи частку в світовому валовому виробництві понад 13%, а річний обсяг експорту цукру становив майже 54% його загального виробленого обсягу.

На сучасному етапі розвитку економіки України актуальним є формування потужного цукробурякового підкомплексу, збільшення експортних можливостей, вихід на світовий ринок з конкурентоспроможною продукцією, яка відповідає вимогам СОТ.

В останні роки спостерігалася негативна тенденція кон'юнктури як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку цукру України, а тому дослідження стану та тенденцій розвитку національного та світового ринку цукру є важливими та актуальними.

Аналізу кон'юнктури ринку присвячено багато робіт таких науковців як Андрейченко А.В., Горбаченко С. А., Ковальов А.І., Щербак В. В., Ціхановська В.М., Карпов В.А, Кучеренко В.Р. та інших.

Метою роботи є дослідження теоретичних аспектів кон'юнктурних спостережень та аналіз стану ринку цукру з метою виявлення перспектив його розвитку.

Для досягнення поставленої мети визначені наступні **завдання**:

- розглянути поняття, особливості та необхідність проведення кон'юнктурних досліджень;
- описати алгоритм дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку;
- розглянути основні методи кон'юнктурних досліджень;
- дослідити тенденції на ринку цукру України;
- оцінити конкурентне середовище на ринку цукру в Україні;
- проаналізувати кон'юнктуру світового ринку цукру та визначити місце України в ньому;
- визначити основні проблеми розвитку ринку цукру України;
- запропонувати шляхи підвищення ефективності функціонування ринку цукру в Україні;
- здійснити прогнозування кон'юнктурних показників ринку цукру України.

Об'єкт роботи – процес дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку цукру.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні аспекти кон'юнктурних спостережень.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові методи і прийоми дослідження, зокрема аналіз, синтез, метод порівняння, табличний (графічний) метод – для наочного відображення результатів дослідження, метод кореляційно-регресивного аналізу, метод екстраполяції та балансовий метод змінних для прогнозування. Застосована комп'ютерна програма Microsoft Exel та STATISTICA 7.0 від StatSoft для прогнозування кон'юнктурних показників ринку цукру України.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти, що регламентують питання функціонування ринку цукру в Україні, наукова та навчальна література з проблематики кон'юнктурних досліджень, офіційні статистичні матеріали державної служби статистики України та дані бази статистичної інформації Trade Map, FAO Stat, що вказують на тенденції розвитку ринку цукру в Україні та світі.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (74 найменування) та 2-х додатків. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінки. Основний зміст викладено на 87 сторінках. Робота містить 11 таблиць, 30 рисунків.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами дослідження опубліковано 1 статтю на тему «Ринок цукру України: сучасний стан та проблеми розвитку» у студентському збірнику «Науковий вісник» факультету економіки та управління підприємництвом ОНЕУ.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі *«Теоретико-методичні засади дослідження кон'юнктури ринку»* розглянуто поняття, особливості та необхідність проведення кон'юнктурних досліджень, описано алгоритм дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку, розглянуто основні методи кон'юнктурних досліджень.

У другому розділі *«Аналіз кон'юнктури ринку цукру»* досліджено тенденції на ринку цукру України, описано конкурентне середовище, проаналізовано кон'юнктуру світового ринку цукру та визначено місце України в ньому.

У третьому розділі *«Прогнозні перспективи на ринку цукру України»* визначено основні проблеми розвитку ринку цукру України, запропоновано шляхи підвищення функціонування ринку цукру в Україні та зроблено прогноз основних кон'юнктурних показників.

ВИСНОВКИ

1. У процесі дослідження було розглянуто поняття й особливості кон'юнктурних досліджень. Необхідність їх проведення полягає у тому, щоб дати оцінку стану ринку на визначений момент або за якийсь період, виявити основні його закономірності та тенденції, показати перспективи його подальшого розвитку. Основне при цьому – визначити характер і ступінь збалансованості ринку, насамперед співвідношення попиту та пропозиції.

2. Описано алгоритм дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку. Прийнято виділяти три етапи процесу дослідження економічної кон'юнктури – поточне спостереження (збір, обробка та збереження необхідної інформації); аналіз кон'юнктури; прогноз кон'юнктури для прийняття відповідних рішень. Прогноз кон'юнктури включає такі етапи, як вибір об'єкту (горизонту) прогнозування; визначення параметрів прогнозування; вибір методів прогнозування; проведення розрахунків прогнозних параметрів; інтерпретація прогнозу.

3. Розглянуто основні методи кон'юнктурних досліджень. Можливість використання методів аналізу та прогнозування кон'юнктури в проведенні маркетингових досліджень дозволяє отримати необхідну базу інформації для вирішення ряду управлінських завдань та формування стратегії розвитку господарського об'єкта з урахуванням всіх можливих подій в перспективі.

4. Досліджено тенденції на ринку цукру України, які свідчать про те, що основні аналітичні показники ринку цукру піддаються коливанням протягом досліджуваного періоду. Основною характеристикою галузі є масштаб виробництва, котрий можна оцінити на основі обсягів продукції. У 2018 році було виготовлено 1,8 млн т цукру, що на 0,2 млн т менше, ніж в 2017 році. За останні 10 років найбільший обсяг виготовлення був у 2011 році – 2,3 млн т, а найменший – у 2013 1,3 млн т. Варто відзначити, за останні роки в цукровій галузі України спостерігається позитивна тенденція щодо збільшення випуску якісного цукру I та II категорії. Фонд споживання цукру протягом досліджуваного періоду також суттєво скоротився.

Динаміка площ посіву та валового збору цукрового буряка також характеризується коливаннями та тенденцією до зменшення. Аналіз урожайності цукрового буряка показав періодичну позитивну динаміку до збільшення. Починаючи з 2010 р. урожайність цукрових буряків збільшилась майже у 2 рази і досягнула у 2018 році рекордного в історії українського буряківництва рівня – 509 ц/га.

Динаміка експорту українського цукру не має чіткої тенденції, а обсяги – дуже незначні порівняно зі світовими. Цукор українських виробників задовольняє в повному обсязі внутрішні потреби населення, тому доля імпорту за досліджуваний період є незначною.

5. Оцінено конкурентне середовище на ринку цукру в Україні. Протягом досліджуваного періоду кількість працюючих цукрових заводів значно зменшилась. У 2018 році працювало лише 42 заводи. Продовжують досить успішно працювати в основному виробники цукру, що входять до складу великих агропромислових об'єднань. Інтегровані компанії у сезоні переробки цукрових буряків урожаю 2018 року виробили 69,70 % цукру до загального виробництва. Серед інтегрованих компаній лідерами стали «Астарта-Київ» та «Радехівський цукор». Вони виготовили відповідно 19% та 18% цукру від сумарних обсягів виробленої продукції.

У дефіцитні роки високий попит на цукор стимулює сільськогосподарські підприємства збільшувати площі посіву цукрових буряків, виникає перевиробництво, що зумовлює падіння цін. Виробники цукру зазнають збитків, а виробники цукрових буряків скорочують посіви. В результаті пропозиція цукру на ринку суттєво зменшується, ціни на внутрішньому ринку знову зростають, і відбувається повторення циклу.

6. Проаналізовано кон'юнктуру світового ринку цукру та визначено місце України в ньому. При аналізі світових тенденцій щодо виробництва та споживання цукру за останні десять маркетингових років встановлено, що світове виробництво цукру також характеризується різкими коливаннями. Найбільшими виробниками цукру є Індія, Бразилія, ЄС, Таїланд та Китай. Серед виробників цукру з цукрового буряку Україна посідає п'яте місце. Споживання цукру за цей період повільно, але збільшується. Найбільшими споживачами є Індія, ЄС та Китай. Динаміка та структура світового експорту багато в чому залежить від результатів посівної кампанії в Бразилії, оскільки частка цієї країни у загальносвітовому експорті цукру складає близько 45 %. У світовій структурі імпорту найбільшу питому вагу займають Китай та Індонезія, частка яких у 2017/2018 році склала 8,0% та 7,9% відповідно.

Вплив України на світовий ринок є незначним. Лише з 2016/2017 МР експорт цукру зріс, понад 500 тис. т цукру, що є рекордним показником за всю історію незалежності України.

7. Визначено основні проблеми розвитку ринку цукру України, такі як дуже висока трудомісткість культури, що в умовах зменшення трудо-, фондо- і енергозабезпеченості господарств веде до скорочення посівної площі цукрових буряків і їх валового збору; повільне технічне переоснащення виробництва та впровадження інноваційних технологій; недосконале державне регулювання ринку

цукру; низька інвестиційна привабливість галузі та брак фінансових ресурсів; застосування інтенсивних синтетичних підсолоджувачів у харчовій промисловості та ін.

8. Запропоновано шляхи підвищення ефективності функціонування ринку цукру в Україні, які можна розділити за трьома напрямками – техніко-технологічна модернізація та реструктуризація галузі, диверсифікація виробництва та зміни у регулюванні ринку цукру.

9. Здійснено прогнозування кон'юнктурних показників ринку цукру України. За допомогою балансового методу прогнозування визначено, що агрегований показник виробництва цукру в Україні у 2020 році складе 1950,90 тис. т., споживання становитиме 1257,08 тис. т. Експортно-імпортне сальдо буде позитивним, та експорт буде більшим за імпорт на 694,80 тис. т. Прогнозне значення агрегованого показника «Виробництво» у даному сполученні отримано за допомогою логарифмічного тренду, а «Споживання» та «Експортно-імпортне сальдо» – за допомогою лінійного тренду.

У роботі було досліджено вплив факторів на формування середньої ціни виробників за 1 т цукру. Аналіз даних впливу факторів на ціну проводився із застосуванням кореляційно-регресійної моделі з використанням аналітичного програмного комплексу STATISTICA 7.0 від StatSoft. Факторами, що мають найбільший вплив виявились ціна на природній газ та обсяг пропозиції цукру на ринку (включає в себе суму обсягу виробництва цукру та зміну запасів, за мінусом обсягу експорту). За результатами прогнозу середня ціна виробників за 1 т цукру в 2020 році складатиме 13014,35 грн (+/- 1733,79 грн). Порівнявши прогнози отримані за допомогою кореляційно-регресійної моделі впливу факторів на ціну та за допомогою трендової моделі лінійного типу, виявлено розбіжність у розмірі 441,1 грн за 1 т, або у 1,04 %. Отже, можна зробити висновок, що ймовірність встановлення ціни на цукор за 1 т на даному рівні у 2020 році є високою.

АНОТАЦІЯ

Копієвська І. О., «Дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку (на прикладі ринку цукру України)».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за магістерською програмою «Економіка, планування та управління бізнесом». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2019

У роботі розглянуто поняття, особливості та необхідність проведення кон'юнктурних досліджень, описано алгоритм дослідження та прогнозування кон'юнктури ринку, розглянуто основні методи кон'юнктурних досліджень. Проведено аналіз кон'юнктури ринку цукру України та світу. Визначено основні проблеми галузі, запропоновано шляхи підвищення ефективності функціонування ринку цукру в Україні та здійснено прогноз основних кон'юнктурних показників ринку цукру України.

Ключові слова: кон'юнктура ринку, прогнозування, цукор, цукрові буряки, трендові моделі, балансовий метод прогнозування, кореляційно-регресійний аналіз.

ANNOTATION

Kopiiivska I.O., "Research and forecasting of market conjuncture (on the example of the sugar market in Ukraine)".

Qualifying work on obtaining a master's degree in the specialty "076" Entrepreneurship, Trade and Stock Exchanges" under the Master's program "Economics, Planning and Business Management". – Odessa National University of Economics. – Odessa, 2019

In qualifying work considers the concepts, features and necessity of conducting market research, describes the algorithm of research and forecasting the market conditions, discusses the basic methods of market research. The sugar market of Ukraine and the world is analyzed. The main problems of the industry are identified, ways to improve the functioning of the sugar market in Ukraine are proposed, and the forecast of the main market indicators of the Ukrainian sugar market.

Key words: market conditions, forecasting, sugar, sugar beet, trend models, balance method of forecasting, correlation-regression analysis.